

19 Partiledarna

Hur stor betydelse har partiledarna i svensk politik? Som vi tidigare noterat är partiledarna i fokus under valrörelsens otaliga debatter och utfrågningar och de har under dessa veckor ett hektiskt schema. De syns också på valaffischer och i kampanjfilmer. I bemärkelsen att det är de som syns och hörs under valrörelsen spelar de en stor roll. I 2022 års valrörelse var det partiledarna för de stora partierna som fick mest utrymme i medierna, men det var Annie Lööf som kunde beskrivas som valrörelsens ”medieraket”, även om en del av medieuppmärksamheten handlade om terrorattentatet under Almedalen (Johansson & Strömbäck, 2023). Partierna kan även ta strategiska beslut att lyfta fram sin partiledare för att locka väljare. Innan valet var det speciellt Magdalena Andersson som talades om som ett potentiellt dragplåster. I valkampanjen valde Socialdemokraterna att lyfta fram Magdalena Anderssons egenskaper som partiledare och statsminister (Socialdemokraterna, 2023). Även Liberalerna satte stor tilltro till Johan Pehrsons personliga egenskaper (Liberalerna, 2022). Genom opinionsinstitutens regelbundna mätningar av förtroende för partiledarna får också allmänhet, medier och inte minst partier information om hur partiledarna ligger till popularitetsmässigt.

I väljarforskningen har partiledarnas betydelse för väljarna diskuteras i en pågående debatt om huruvida det sker en *personifiering* av politiken. Denna process innebär att partiledare och andra viktiga partiföreträdare alltmer har hamnat i fokus, snarare än ideologi och partier (McAllister, 2009). En del menar också att man i parlamentariska demokratier kan tala om ett slags ”presidentialisering”, där makten har koncentrerats till ett fåtal politiska företrädare likt ett presidentsystem och att väljare i parlamentariska system betar sig mer som väljare i presidentsystem (Poguntke & Webb, 2005).

Partiledareffekter på val av parti har framför allt påvisats i kandidatcentrerade politiska system som USA (Wattenberg, 1991; Miller & Shanks, 1996). Även studier från parlamentariska system som bland annat Norge (Todal Jensen & Aalberg, 2006), Storbritannien (Evans & Andersen, 2005), Kanada (Bittner, 2018), Tyskland (Wagner & Weßels, 2012), Italien (Garzia, 2017), Portugal (Lobo & Ferreira da Silva, 2018) och Japan (Jou & Endo, 2015) har funnit att partiledare har en viss effekt på partival. Holmberg och Oscarsson (2013) fann till exempel att partiledarpopularitet hade effekt på partival i Australien, Kanada, Tyskland, Spanien, Storbritannien, Norge, Nederländerna och Sverige, men att partiets popularitet hade en större effekt i samtliga länder. Endast i det kandidatcentrerade USA var effekten för ledarpopularitet större än effekten för partipopularitet (Holmberg & Oscarsson, 2013). Av de åtta undersökta länderna var effekten av partiledarpopularitet jämfört med effekten av partipopularitet som allra minst i Sverige.

Att väljarnas partival faktiskt påverkas *mer* av partiledare nu än tidigare är omtvistat, och det är just förändring över tid som är centralt för att vi ska kunna

tala om personifiering av politiken. Bland länderjämförande studier finns det resultat som pekar på ökade partiledareffekter (Poguntke & Webb, 2005; Garzia m fl, 2021) medan andra inte visar några tydliga mönster på att partiledarna är viktigare för väljarna nu än tidigare (Holmberg & Oscarsson, 2013; Bittner, 2021). Att forskningen är så splittrad gällande partiledareffekter kan bero på kontextuella faktorer som den politiska och mediala strukturen, politiska förutsättningar, väljares egenskaper och partiledares egenskaper (Barisione, 2009).

Det som ändå talar för en ökad personifiering av politiken är för det första att långtidseffekter som social gruppstillhörighet och partiidentifikation har minskat i betydelse. Väljare har därmed större utrymme att ta hänsyn till faktorer som påverkar partivalet på kort sikt, närmare inpå beslutet; som till exempel vilken partiledare de tycker är bäst, när de röstar (Wessels m fl, 2014; Lewis-Beck & Dassonneville, 2019).

För det andra lyfts förändring av medielandskapet och människors nyhetskonsumtion fram som en möjlig förklaring till en ökad personifiering av politiken (McAllister, 2009; Ohr, 2013; Garzia m fl, 2020; Garzia m fl, 2021). Nyhetskonsumtion från TV är numera större än den från tidningar (Ohr, 2013). På grund av att mediet till sin natur är fokuserat på rörlig bild fokuserar TV-nyheter mer på personer och politiska ledare snarare än mer abstrakta begrepp och organisationer (Garzia m fl, 2020). Det finns också empiriska belägg för att ledareffekter på partival är större hos personer vars nyhetskonsumtion till större delen inhämtas via TV-nyheter (Garzia m fl, 2020).

Även reformer inom partier som att mer makt koncentreras till partiledaren och att valet av partiledare sker på ett mer öppet och demokratiskt sätt kan leda till starkare partiledareffekter på partival (Ferreira da Silva, 2021).

Svensk väljarforskning har visat något blandade resultat för partiledarnas betydelse för väljarnas partival. Partiledarpopularitet har som sagt visats ha en jämförelsevis liten effekt på partival i den svenska parlamentariska demokratin (Holmberg & Oscarsson, 2013). Svenska väljare beskrivs ofta som i huvudsak åsiktsröstande partiväljare. En analys av samtliga partiledarskiften i Sverige sedan 1967 visar att partiledarskiften historiskt haft blygsamma effekter på opinionen (Cederholm Lager m fl, 2022). Ett partiledarskifte tycks visserligen ge en liten kortsiktig ökning i opinionen sett till genomsnittligt opinionsstöd för partiet, men effekterna varierar mycket stort. Opinionsutvecklingen för ett parti kan gå i många olika riktningar efter ett partiledarskifte.

Fredén och Sikström (2021) finner däremot starkare partiledareffekter i Sverige än vad som tidigare studerats, genom att använda kvantitativ textanalys i en experimentstudie. Även vissa av vallokalsundersökningarnas resultat pekar i den riktningen, som till exempel när vi ber väljarna själva motivera varför de röstat som de gjort (Holmberg m fl, 2023).

Det vore i och för sig inte särskilt underligt om partiledarna blivit mer betydelsefulla för valet av parti i en utveckling där partierna blir fler och där ideologiska skillnader mellan partier uppfattas som mindre. Att använda sina preferenser för partiledare som ett slags tie-breaker vid valet av parti kan potentiellt bli vanligare när partierna själva väljer att marknadsföra sitt parti med hjälp av partiledaren.

Exempel på valaffischer från partierna i samband med riksdagsvalet 2022.

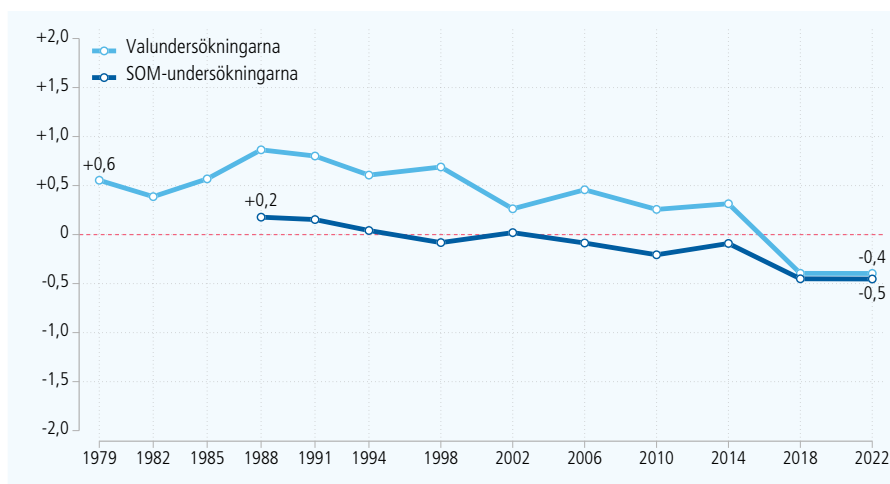
I det här kapitlet undersöker vi partiledarnas betydelse för väljarnas partival i valet 2022. Vi börjar med att studera partiledarnas popularitet i valet 2022 och hur populära partiledarna är relativt sina partier. Vi undersöker också hur partiledarna i valet 2022 står sig mot sina företrädare. Därefter går vi vidare och analyserar

sambandet mellan partiledarpopularitet och partival. Finns det en korrelation mellan partiledarpopularitet och partival, och hur står sig den mot två andra förklaringsfaktorer, partipopularitet och ideologisk närhet? Har partiledarna fått en ökad betydelse för partival i Sverige?

Partiledarpopularitet i 2022 års val – historiskt lågt

I alla valundersökningar sedan 1979 har en generell indikator på partiledarpopularitet använts i form av en elvgradig ogillar-gillarskala. Denna form av termometerskala för att mäta partiledarnas betydelse för väljarna är vanligt förekommande i väljarundersökningar. Respondenterna ombeds placera in partiledarna på en elvgradig skala från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). Generellt har väljarna gjort positiva bedömningar av majoriteten av partiledarna sedan 1979 (66 av 94 partiledare har haft ett medeltal större än 0). Allmänt positiva bedömningar av partiernas ledare gäller emellertid inte för 2022 års val. Den genomsnittliga partiledarpopulariteten visar en nedåtgående trend (se figur 19.1). Från att ha befunnit sig över nollstrecket fram till och med 2014 är det en betydligt lägre genomsnittlig partiledarpopularitet i de två senaste valen 2018 och 2022. Här får man dock ta i beaktning att valundersökningarna bytte insamlingsmetod från intervjuer till enkäter efter valet 2014, vilket skulle kunna innebära att respondenter har lättare att ange negativa betyg för partiledarna. Jämför vi med SOM-undersökningarna, som använt sig av enkäter under hela undersökningsperioden, framträder dock en liknande utveckling, om än inte lika tydlig nedgång.

Figur 19.1 Genomsnittlig partiledarpopularitet 1979–2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022, etapp A och B.

Kommentar till figur 19.1: Figuren visar medeltal för samtliga partiledare/språkrör 1979–2022. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen. Vi vet från tidigare att partiledare i allmänhet bedöms mer positivt i valundersökningarnas besöksintervjuer (1979–2014) än i det mer anonyma formatet med enkäter (2014-). Jämförelsen med de nationella SOM-undersökningarna (som alltid varit postala undersökningar) visar att nedgången i generell partiledarpopularitet i serien av Valundersökningar endast delvis kan förklaras av förändringar i datainsamlingsmetoder. Det finns även i SOM-data en tydlig nedåtgående trend vad gäller partiledarnas popularitet bland svenska väljare.

Det verkar inte heller vara en enskild eller några få partiledare som drar ner genomsnittet. Sex av åtta partiledare i valet 2022 har medeltal under 0 (se tabell 19.1). Partiledarpopulariteten i valet 2022 befinner sig på en bottennivå. Den enda partiledare som har ett klart positivt medeltal bland samtliga väljare 2022 är Magdalena Andersson, som har ett mycket högt medeltal på +1,7. Det är bara tre partiledare som haft högre medeltal i valundersökningarna sedan 1979: Fredrik Reinfeldt 2010 och 2006 (+2,2 respektive +1,7), Bengt Westerberg 1985 (+1,9) och Ingvar Carlsson 1988 (+1,8). Även Ulf Kristersson befinner sig över nollstrecket med ett positivt medeltal på +0,1. Den tredje mest populära partiledaren är Johan Pehrson, trots att han befinner sig under nollstrecket och har -0,1 i medeltal. Därefter kommer Annie Lööf (-0,4), Jimmie Åkesson (-0,6), Ebba Busch (-0,7) och Nooshi Dadgostar (-0,7).

Allra minst omtyckta 2022 är Miljöpartiets båda språkrör, som båda har -1,6 i medeltal. De enda ledare som fått lika dåliga siffror i våra mätningar 1979–2022 är Isabella Lövin 2018 (-1,6) och Jimmie Åkesson 2010 och 2014 (-2,7 respektive -2,0).

Jimmie Åkessons ökade popularitet (eller minskade impopularitet) är slående. I valet 2010 och 2014 var han den klart mest impopulära partiledaren. Även resultatet i valet 2018 var betydligt sämre (-1,4) jämfört med valet 2022. Åkessons ökade popularitet hör förstås ihop med Sverigedemokraternas ökade röststöd. Väljarna ger generellt höga betyg till partiledaren för det egna partiet. Den partiledare som har högst stöd bland sina egna väljare är Jimmie Åkesson (+4,1). Strax därefter kommer Magdalena Andersson (+4,0). De som har lägst stöd bland sina egna väljare är Johan Pehrson (+2,3) och Märta Stenevi (+2,3) och Per Bolund (+2,2). Bland Miljöpartiets väljare är Magdalena Andersson till och med mer populär än de egna språkrören (+3,2 jämfört med +2,3/+2,2).

Generellt är partiledarna inte särskilt populära bland väljare till det motsatta blocket. Magdalena Andersson är återigen det främsta undantaget och har positiva medeltal bland alla partiets väljare förutom bland Sverigedemokraternas väljare.

Tabell 19.1 Partiledarnas popularitet bland samtliga och bland partiernas väljare, 2022 (medeltal).

	Dadgostar	Stenevi	Bolund	Andersson	Lööf	Pehrson	Busch	Kristersson	Åkesson
Samtliga	-0,7	-1,6	-1,6	+1,7	-0,4	-0,1	-0,7	+0,1	-0,6
Vänsterpartiet	+3,5	+0,8	+0,4	+2,5	+0,2	-2,1	-4,0	-3,5	-4,3
Miljöpartiet	+1,4	+2,3	+2,2	+3,2	+1,8	-1,3	-3,9	-3,0	-4,3
Socialdemokr	+0,1	±0,0	-0,1	+4,0	+1,3	-0,8	-2,9	-2,0	-3,1
Centerpartiet	-0,8	-0,6	-0,7	+2,8	+3,4	+0,3	-2,2	-0,4	-3,4
Liberalerna	-1,6	-2,4	-2,1	+1,6	±0,0	+2,3	-0,1	+1,2	-1,2
Kristdemokr	-1,6	-3,3	-3,1	+0,3	-1,8	+0,8	+3,3	+2,0	+1,1
Moderaterna	-2,1	-3,2	-3,0	+0,5	-1,6	+0,9	+1,3	+3,0	+0,9
Sverigedemokr	-2,2	-3,9	-3,7	-0,8	-3,3	-0,1	+1,8	1,9	+4,1

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och B.

Kommentar: Tabellen visar medeltal för partiledarna 2022 på en ogillar-gillarskala. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen. Antal svarande är som minst 502 för V, 519 för MP, 2 535 för S, 590 för C, 445 för L, 424 för KD, 1 388 för M och 1 084 för SD.

Partiledare som flöten och sänken

Ett klassiskt sätt att bedöma partiledarnas betydelse är hur populära de är relativt sina partier. Partiledarna kan i detta sammanhang antingen ses som ”flöten” eller ”sänken” (se till exempel Holmberg, 1981; Oscarsson & Holmberg, 2013). Figur 19.2 (baserad på Oleskog Tryggvason, Oscarsson & Wessman, 2021) visar medeltalen för väljarnas bedömningar av alla svenska partiledare sedan 1979 i relation till medeltalen för väljarnas bedömningar av partierna. Varje punkt representerar en partiledare ett valår. Figurens y-axel visar populariteten för partiledarna och figurens x-axel visar populariteten för partierna. Partiledare som befinner sig ovanför den diagonala linjen är mer populära än sina partier, medan partiledare som befinner sig under diagonalen är mindre populära än sina partier. Det råder generellt en hög korrelation mellan ogillande/gillande av partiledare och partier i Sverige. Det gäller även för 2022 års val.³⁴

Det är framför allt tre partiledare som kan betraktas som dragplåster för sina partier: 1) Magdalena Andersson är inte bara den mest populära partiledaren utan också tydligt mer populär än sitt parti (+0,8 enheter högre medeltal än Socialdemokraterna), 2) Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson är mer omtyckt (eller snarare, i det här fallet, mindre ogillad) än sitt parti (+0,6), 3) Även Vänsterpartiets ledare Nooshi Dadgostar är mer populär än sitt parti (+0,5).

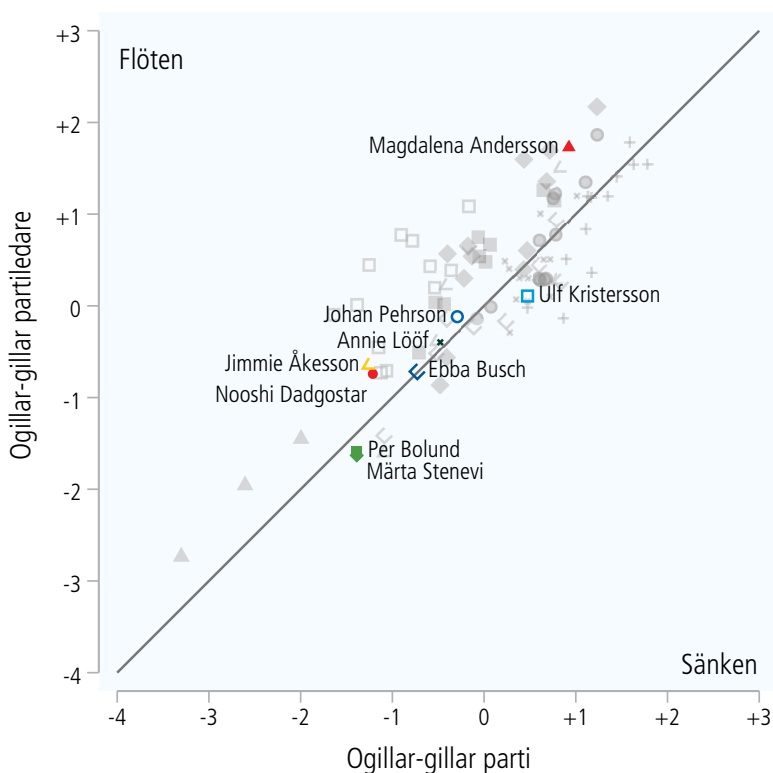
Övriga ledare och språkrör har lika eller svagare popularitetsbetyg än sina egna partier. Tydligast sänken är Ulf Kristersson (-0,4) och de båda språkrörerna (-0,2 för både Per Bolund och Märta Stenevi). Kristdemokraternas Ebba Busch befinner sig

³⁴ Korrelationen mellan partipopularitet och partiledarpopularitet var i samband med 2022 års val följande (Pearsons r): Vänsterpartiet × Dadgostar .72, Miljöpartiet × Bolund .81, Miljöpartiet × Stenevi .82, Socialdemokraterna × Andersson .85, Centerpartiet × Lööf .86, Liberalerna × Persson .76, Kristdemokraterna × Busch .90, Moderaterna × Kristersson .89, Sverigedemokraterna × Åkesson .93. Resultaten är hämtade från Valundersökningarnas förvalsstudie (etapp A).

på samma nivå som sitt parti (0), medan Liberalernas Johan Pehrson och Centerpartiets Annie Lööf är något mer populära än sina partier (+0,2 respektive +0,1).

Partierna önskar själva framställa sina ledare som populära och framgångsrika. Det hör liksom till. För Andersson, Åkesson och Dadgostar fanns visst empiriskt stöd för en sådan porträttering. Men narrativet om att ”killen vid grillen” Johan Pehrson skulle ha varit en stor tillgång för det egna partiet i valrörelsen 2022 är svårt att samla empiriskt stöd för (jfr Holmberg m fl, 2023). Han var ju, som visats ovan, inte särskilt gillad ens av de egna väljarna.

Figur 19.2 Ogillande/gillande av partier och partiledare, 1979–2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022, etapp A och B.

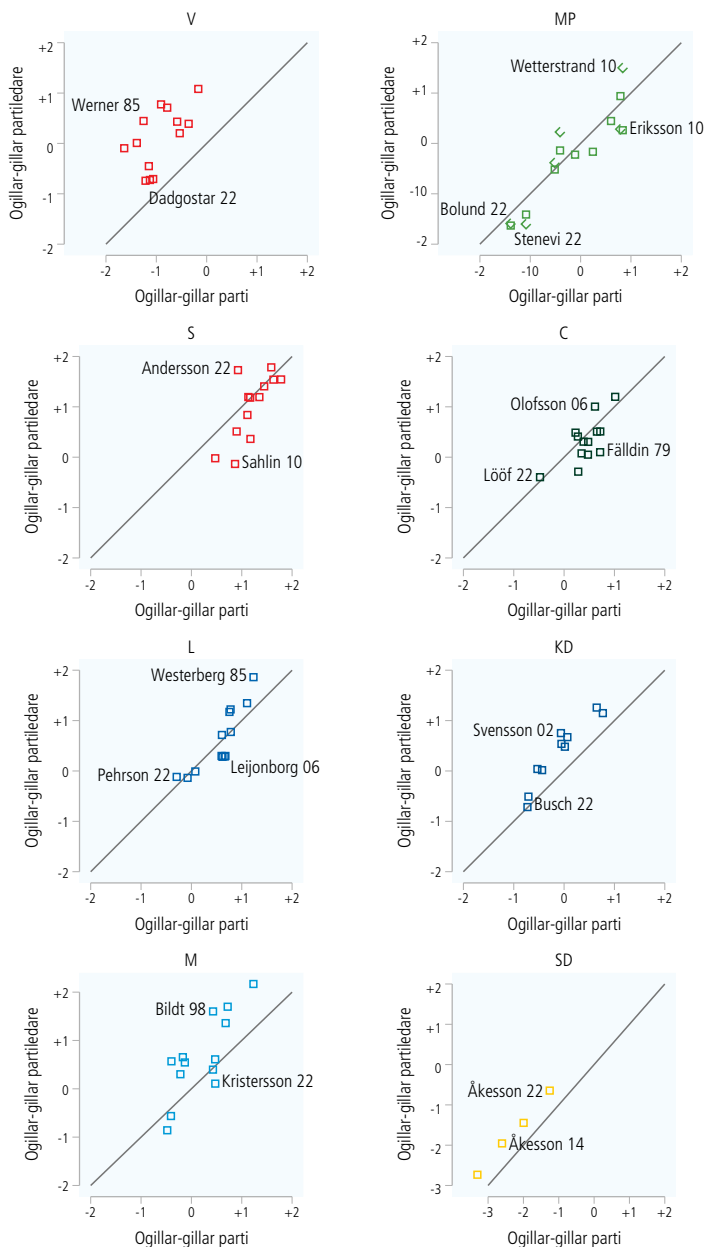
Kommentar: Tabellen visar medeltal för partiledarna 2022 på en ogillar-skala. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

Hur står sig då 2022 års partiledare mot sina föregångare? Och hur brukar ledarna för olika partier prestera? Figur 19.3 visar exakt samma resultat som figur 19.2, men här är resultaten istället uppdelade efter parti för att tydligare kunna urskilja ledarna för respektive parti. Vi väljer att markera ut det största dragplåstret, det största sänknet samt 2022 års partiledare för respektive parti.

Alla Vänsterpartiledare har historiskt varit mer populära än sitt parti, och det är också hos Vänsterpartiet vi hittar några av de tydligaste dragplåstren, det vill säga ledare som är mer populära än sitt parti i väljarkåren som helhet. Lars Werner hade i valet 1985 ett +1,7 enheter högre medeltal än Vänsterpartiet, det är den högsta skillnaden som hittills uppmätts av alla partiledare sedan mätningarna startade 1979. Nooshi Dadgostars relativa popularitet är däremot historiskt låg jämfört med tidigare vänsterledare. Miljöpartiets språkrör har mer ofta varit sänken än flöten. Det största dragplåstret var Maria Wetterstrand i valet 2010 (+0,6) medan Peter Eriksson i samma val var det största sänknet (-0,7). Bland Socialdemokraterna har ledarna övervägande varit sänken eller lika populära som partiet. Socialdemokraternas minst populära ledare var Mona Sahlin i valet 2010 (-1,0 enheter lägre medeltal än Socialdemokraterna). Ingen socialdemokratisk ledare har varit mer populär relativt partiet än Magdalena Andersson i valet 2022 sedan 1979. Även Centerpartiets ledare har till övervägande del varit sänken snarare än flöten. Den mest populära ledaren var Maud Olofsson valet 2006 (+0,4) medan den minst populära ledaren var Thorbjörn Fälldin valet 1979 (-0,6). Det största dragplåstret som Liberalerna haft historiskt var Bengt Westerberg i valet 1985 (+0,6), vilket i efterhand har kommit att kallas för Westerbergeffekten (Holmberg & Gilljam, 1987). Den minst populära partiledaren var Lars Leijonborg i valet 2006 (-0,4). I likhet med Vänsterpartiet har Kristdemokraternas partiledare varit mer populära än sitt parti i samtliga val. I det senaste valet var dock Ebba Busch endast lika omtyckt som sitt parti (0). Den mest populära KD-ledaren var Alf Svensson i valet 2002 (+0,8). Moderaternas partiledare har till största del varit dragplåster och mest populär var Carl Bildt i valet 1998 (+1,2). Minst populära var Bo Lundgren i valet 2002 och Ulf Kristersson i valet 2022 (båda -0,4). Jimmie Åkesson har genomgående varit mer populär än Sverigedemokraterna. I samtliga val sedan 2010 har Jimmie Åkesson haft ungefär 0,6 enheter högre medeltal än Sverigedemokraterna. Resultaten visar i likhet med föregående kapitel på skillnaden i popularitet mellan statsministerkandidaterna. Magdalena Andersson och Ulf Kristersson satte varsitt partirekord: Andersson som det största flötet för Socialdemokraterna sedan 1979 och Kristersson som det största sänknet för Moderaterna sedan 2002.

Men att vara ett flöte för sitt parti i hela väljarkåren betyder inte att man lyckas omsätta sin popularitet till röster. En möjlig förklaring till att vara ett sänke eller ett flöte kan vara att partiet antingen är väldigt populärt eller väldigt impopulärt. För att gå vidare med vilka partiledare som är troliga dragplåster för sina partier undersöker vi deras popularitet bland väljargrupper som de står mer ideologiskt nära.

Figur 19.3 Ogillande/gillande av partier och partiledare, 1979–2022 (medeltal).

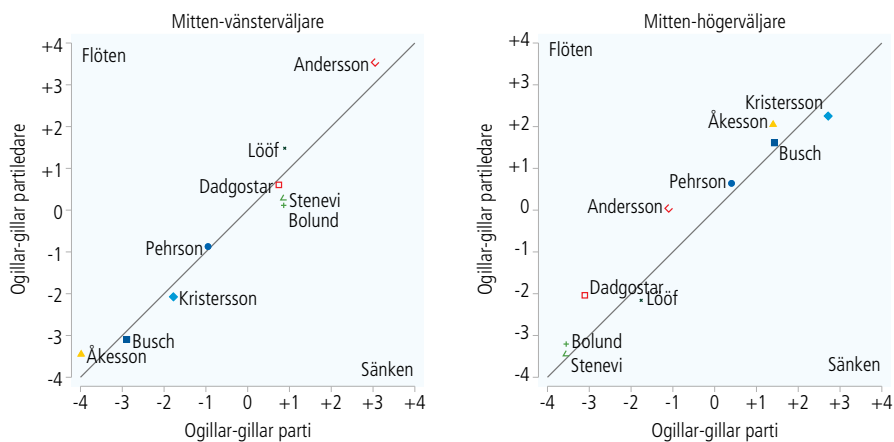
Källa: Valundersökningarna 1979–2022, etapp A och B.

Kommentar: Figuren visar medeltal för ogillande/gillande för partier och partiledare för samtliga väljare. Varje punkt representerar en partiledare och ett parti för ett valår. Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

Tidigare analyser har visat att det är svårt för partiledarna att bli mer populära än sitt parti bland väljare som står dem närmare ideologiskt (Oleskog Tryggvason, Oscarsson & Wessman, 2021). Om man gillar ett parti, så gillar man helt enkelt partiet mer än partiledaren. Det är inte heller lika värdefullt för partiledarna att vara mer populära än sitt parti bland väljare som ändå aldrig skulle rösta på partiet. Om man däremot är väldigt populär bland ideologiskt närstående partier så kan man ha möjlighet att lyckas värva väljare (Oleskog Tryggvason & Boije, 2015).

Figur 19.4 visar partiledarnas och partiernas popularitet uppdelat i två block: mitten-vänster (V, MP, S och C) och mitten-höger (L, KD, M och SD). Bland mitten-vänsterväljare är det Magdalena Andersson och Annie Lööf som har störst potential som dragplåster. Magdalena Andersson är ett starkare flöte bland mitten-högerväljare, men har sannolikt inte så stor potential att locka väljare från det motsatta blocket trots sin popularitet. Bland mitten-högerväljare är Jimmie Åkesson det starkaste flötet. Även Johan Pehrson och Ebba Busch är något mer populära än sitt parti. Ulf Kristersson är däremot mindre populär än Moderaterna.

Figur 19.4 Ogillande/gillande av partier och partiledare bland mitten-vänsterväljare och mitten-högerväljare, 2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Tabellen visar medeltal för partiledarna 2022 på en ogillar-skala. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

Slutligen jämför vi också partiledarnas popularitet relativt sina partier bland de egna väljarna. Det flesta partiledarna är mindre populära än sina partier bland de egna väljarna. Det gäller för Per Bolund (-1,4 enheter lägre medeltal än Miljöpartiet), Märta Stenevi (-1,2), Ulf Kristersson (-0,6), Johan Pehrson (-0,6), Nooshi Dadgostar (-0,5) och Ebba Busch (-0,1). De tre partiledarna som är mer populära än sina partier är Magdalena Andersson (+0,3), Jimmie Åkesson (+0,2)

och Annie Lööf (+0,1). Våra deskriptiva resultat visar hittills inte några tydliga indikationer på att partiledarna i valet 2022 skulle ha lyckats värva väljare till sina partier genom sin popularitet. Magdalena Andersson är överlägset den partiledare som är mest populär, men även Jimmie Åkesson och Annie Lööf tycks ha haft större potential att agera dragplåster åt sina partier.

Partiledarpopularitet och partival

Nu återgår vi till debatten om personifiering av politiken, med målet att kunna säga något mer definitivt om partiledarnas betydelse i Sverige. Hur stor var effekten av partiledarpopularitet på partival i 2022 års val? Och har effekterna av partiledarpopularitet på partival blivit större över tid?

Vi börjar med att se vad väljarna själva säger om hur betydelsefulla partiledarna var för deras partival, i en kort summering från kapitel 22 "Väljarnas viktigaste skäl för partival". När väljarna anger skäl för partival hamnar "bra partiledare" först på plats 7 efter bland annat "bra ideologi" och "bra politik inför framtiden". *Andelen* som anger bra partiledare som viktigt skäl för partival är däremot relativt stor, 33 procent - att till exempel jämföra med att betrakta sig som en anhängare av partiet, som hamnar långt ner på listan, med 10 procent som anger att det är ett viktigt skäl för deras val av parti. Partiledaren verkar spela viss roll för valet av parti, men det är långt ifrån det viktigaste. I vissa väljargrupper är dock andelen som anger partiledaren som viktigt skäl för val av parti högre, och det gäller för äldre personer, personer med låg utbildning, och kvinnor. Bland partierna är det Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna som sticker ut, där närmare hälften anger bra partiledare som viktigt skäl för partival. Minst viktigt är det för väljare som röstade på Miljöpartiet (se kapitel 22). Jämför vi skattningarna från 2022 års val med tidigare valundersökningar tycks partiledarna ha fått en något större betydelse för väljarnas partival (Bäckstedt, 2023).³⁵

Men subjektiva vittnesbörd om partiledarnas ökade betydelse för partivalet tycker inte vi är tillräckligt för att dra slutsatser om växande partiledareffekter. För att bli säkrare på ett sådant resultat behöver vi modellera effekten av partiledarpopularitet mer systematiskt, och gärna under kontroll för andra faktorer, för att kunna uttala oss om huruvida partiernas ledare utövar någon repellerande eller appellerande kraft på väljarnas partivalsbeslut. Det är svårt att separera partiledarpopularitet och partipopularitet. Det är dels en hög korrelation mellan partipopularitet och partiledarpopularitet. Men det är också svårt att fastställa åt vilket håll den kausala riktningen går. Gillar man partiledaren för att man gillar partiet eller gillar man partiet för att man gillar partiledaren? Vi är benägna att tro mer på det förre, åtminstone i Sverige med ett starkt partiorienterat system. Partierna är trots allt mer beständiga, medan partiledare kommer och går. Men troligtvis finns det påverkan åt båda håll.

Ett sätt att mer formellt skatta partiledareffekter på partival är genom att modellera sannolikheten att en väljare röstar på ett parti (0/1) som en funktion av

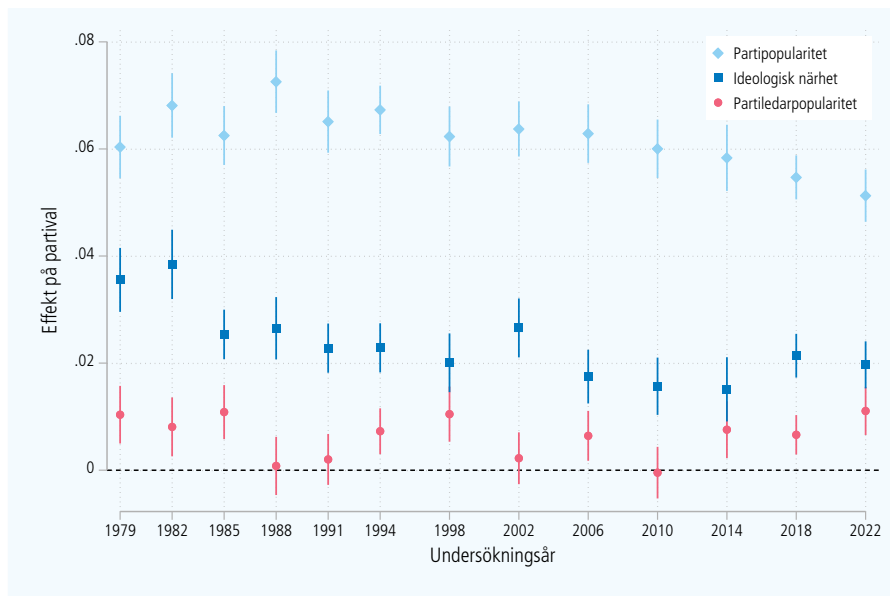
³⁵ Även i SVT/VALUs mätningar har partiledarna fått större betydelse för väljarnas partival för samtliga partier i valen 2018/2022 jämfört med valen 1998/2002. I valet 2022 uppgav också 48 procent av SD-väljarna att Jimmie Åkesson var mycket betydelsefull för deras val av parti, den högsta andelen som uppmätts för någon partiledare i SVT/VALU (Holmberg m fl, 2023).

partipopularitet, partiledarpopularitet och ideologiskt vänster-högeravstånd.³⁶ För att undvika att partiledarbedömningarna påverkas av valresultatet använder vi endast data från Valundersökningarnas förvalsenkäter. Analysen genomförs som en logistisk regressionsanalys med partival som beroende variabel och partipopularitet, partiledarpopularitet och ideologiskt vänster-högeravstånd som oberoende variabler. Resultaten är också viktade mot valresultatet, eftersom partiledarna har olika stor betydelse för olika partiväljare (åtminstone när väljarna själva skattar betydelsen av partiledaren).

Figur 19.5 visar två huvudresultat. För det första är de kortsiktigt verkande partiledareffekterna relativt små på systemnivå i ett flerpartisystem som det svenska. Under kontroll för partipopularitet och ideologisk närhet varierar de signifikanta marginaleffekterna för partiledarpopularitet mellan 0,6 och 1,1 procentenheter. Det innebär att sannolikheten att rösta på ett parti ökar med mellan 0,6 och 1,1 procentenheter för varje steg uppåt man placerar partiledaren för det partiet på ogillar-gillarskalan. I nio av tretton val från perioden kan vi konstatera att partiledareffekterna är statistiskt signifikanta. I de flesta val kan vi alltså tala om att det finns vissa partiledareffekter på partival i Sverige, även om dessa har en mindre effekt än partipopularitet och ideologi. För valåren 1988, 1991, 2002 och 2010 är partiledareffekterna på systemnivå inte statistiskt signifikanta. Ideologisk närhet har en positiv effekt på sannolikheten att rösta på ett visst parti; ju mindre avstånd mellan en väljares vänster-högerposition och var väljaren placerar in partiet på samma skala, desto högre sannolikhet att väljaren röstar på partiet. Störst effekt på partival har alltså partipopularitet.

³⁶ Holmberg och Oscarsson (2013) har använt en liknande modell i en tidigare länderjämförande analys av partiledareffekter. Datamängden som används är ”stackad”, vilket innebär att varje observation är en kombination av en svarsperson och ett parti (väljare \times parti-dyader). I en sådan transformerad datamängd förekommer varje svarsperson lika många gånger som antalet partier som var aktuella i respektive val. Den beroende variabeln partival kan därmed kodas enligt 1 = röstade på partiet och 0 = röstade inte på partiet. Den här typen av datamängd har använts i tidigare analyser av partiledareffekter (Holmberg & Oscarsson, 2013; Garzia m fl, 2021).

Figur 19.5 Effekter av partiledarpopularitet på partival under kontroll för partipopularitet och vänster-högeravstånd, 1979–2022 (genomsnittliga marginaleffekter)

Källa: Valundersökningarna 1979–2022: etapp A.

Kommentar: Resultaten bygger på en logistisk regressionsanalys av en stackad datamängd (parti × väljare-dyader. Effekten av partiledarens popularitet på röstnings sannolikhet på partiet (0/1) kontrolleras för både partiets popularitet och ideologiskt vänster-högeravstånd mellan väljaren och partiet. Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

För det andra finns det inga tydliga belägg för att partiledareffekterna har ökat över tid – åtminstone inte sedan 1979. Figur 19.5 visar inte någon ökning av partiledareffekter utan visar snarare på både upp- och nedgångar (om än mycket små) i de genomsnittliga marginaleffekterna för partiledarpopularitet. Ser vi däremot till de tre senaste valen är partiledareffekterna större jämfört med 2010 då effekten var lika med noll. Den genomsnittliga marginaleffekten för partiledarpopularitet 2022 är den hittills största, om än knappt.

Beträffande partipopularitet och ideologisk närhet kan vi urskilja ett något tydligare mönster. De genomsnittliga marginaleffekterna av partipopularitet och ideologisk närhet på sannolikheten att rösta på ett visst parti har försvagats sedan 1979–1982. Än så länge har partipopularitet och ideologiskt avstånd dock klart större effekter än partiledarpopularitet på partival i Sverige. För partiers framgångar på väljarmarknaden spelar ideologisk närhet och allmän partipopularitet större roll än partiledarpopularitet.

Partiledarpopulariteten har varit rekordlåg i de två senaste riksdagsvalen 2018 och 2022.

I väljarkåren som helhet var Magdalena Andersson, Jimmie Åkesson och Nooshi Dadgostar mer populära än sina partier i samband med 2022 års val.

Miljöpartiets språkrör och statsministerkandidaten Ulf Kristersson var mindre populära än sina partier.

Väljarna tillskriver själva partiledarna större betydelse för partivalet idag än tidigare.

I nio av tretton val har partiledarpopularitet haft en signifikant effekt på väljarnas partival även under kontroll för ideologisk närhet och allmän partipopularitet.

Effekter av partiledarpopularitet i förklaringsmodeller för partival visar inte på någon förändring av partiledareffekternas storlek över tid.